

Володимир МОРГУН,
кандидат психологічних наук, професор кафедри психології, почесний професор Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, почесний професор Міждержавного інституту українсько-казахстанських відносин імені Н.А. Назарбаєва (м. Київ), заслужений працівник освіти України
(v.f.morgun@gmail.com)

ПРОГРАМА «ВЧИТЕЛЬ (школа-педвуз-школа)»: запит Федора МОРГУНА – розробка Івана ЗЯЗЮНА – державна підтримка Василя КРЕМЕНЯ

Якщо народна визвольна війна, що ведуть українці з підтримкою всього демократичного світу проти кривавого сатанинського расизму, є, по-перше, за Сквородою, «благословенним видом промислу, який не суперечить божому і людському законові», та, по-друге, наші військові, самооборонці, волонтери, всі громадяни держави мають, за Макаренком, «правильне уявлення про те, що потрібно робити», і «звичку долати тривалі труднощі», то саме народна, демократична і трудова педагогіка, традиції якої персоналіфікують видатні просвітителі України – Скворода, Ващенко, Макаренко, Сухомлинський, Захаренко та ін. – виступає тим історичним підґрунтям, спираючись на яке, уточнимо справедливую думку фон Бісмарка, на лаври перемоги над ворогом можуть розраховувати не тільки шкільні вчителі та духовні наставники, а й генерали.

Автор

Більш докладно про майже детективну історію початку наймолодшого ректорства в країні «понаїхавшого прибульця» (київського доцента театрального вишу) І.А. Зязюна в Полтавському педагогічному-1975 допитливий читач дізнається у працях: *Моргун Ф. Т. Расскази, поле... М.: Политиздат, 1981. 352 с. (Див. стор. 292-303); Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії. Наук.-метод. посіб. К.: МАУП, 2000. 312 с. (Див. стор. 79-81; 90-109); Моргун В. Ф. Психохірургія наклепів. Полтава: Полтавський літератор, 2005. 284 с. (Див. стор. 74-76).*

Про те, як ми, більшість полтавських вборців, бездумно і безвідповідально вчинили з академіком, доктором наук у розквіті ректорської слави світового рівня – Іваном Зязюном, не обравши його на виборах народних депутатів колишнього СРСР-1989, йдеться у книгах: *Моргун Ф. Т. Безсмертна душа України. Задовго до салютів. Полтава: Полтавський літератор, 1995. 472 с. (Див. стор. 260-269); та у вказаній вище книзі І.А. Зязюна (див. стор. 228-230).*

І триумф молодого доцента під час виборів на посаду ректора і поразка досвідченого ректора в zenіті слави під час виборів у народні депутати мали одну головну причину. Точніше дві: низь-

Федір Моргун запросив Івана Зязюна стати ректором Полтавського педагогічного і був не тільки керівником, але й другом та сусідом, тому дуже часто вони обмінювалися думками на прогулянках околицями Полтави.

кий рівень національної культури і патріотизму наших громадян.

Саме з метою підняти рівень культури на селі і забезпечити повернення молодих вчителів у сільські школи очільник області Федір Моргун і запросив україномовного українця з родини селян Івана Зязюна на високу посаду ректора Полтавського педагогічного, що пов'язаний з іменами педагогів світового рівня і визнання – Григорія Ващенко, Антона Макаренка, Василя Сухомлинського...

Аграрій і еколог Федір Моргун, завдяки масштабному впровадженню ґрунтозахисної маловитратної природної системи землеробства, забезпечував економічний добробут і комфорт молодим сільським вчителям (житловий будинок, медпункт, дитячий садок, газове опалення, асфальтові дороги...), а у педагогічному колективі ректора-філософа Івана Зязюна закипіла робота над культурно-патріотичною програмою «Вчитель: школа-педвуз-школа!» (Експериментальна целева програма «Учитель» («Школа-педвуз-школа»). Метод. письмо / розроб. и руков. И.А. Зязюн; отв. за вып. В.Е. Лобурец. Полтава, 1983. 18 с.; Учитель: экспериментальная целевая программа «школа-педвуз-школа». Метод. письмо / розроб. и рук. И.А. Зязюн; отв. за

психолого-педагогическое обеспечение В.Ф. Моргун; отв. за вып. В.Е. Лобурец. Полтава, 1985. 42 с.; Учитель: экспериментальная целевая программа «школа-педвуз-школа». Метод. письмо / разраб. и рук. И.А. Зязюн; отв. за психолого-педагогическое обеспечение В.Ф. Моргун; отв. за вып. В.Е. Лобурец. Полтава, 1990. 51 с.)

«Освоєння програми «Вчитель» здійснювалось за такими основними напрямками довузівської, вузівської і післявузівської підготовки, як рання орієнтація школярів на учительську професію, відбір юнаків і дівчат на навчання в інститут, викладання студентам спецкурсу з основ педагогічної майстерності, проведення безперервної педагогічної практики у базових навчальних закладах і післявузівська адаптація молодих учителів» (Лобурець В. Є. Полтавський державний педагогічний інститут імені В. Г. Короленка (нарис історії). Полтава, 1994. С. 16 / 38 с.; Пути совершенствования психолого-педагогической подготовки учителя в свете основных направлений реформы общеобразовательной и профессиональной школы. Тезисы Всесоюзной науч.-практ. конференции / под общ. ред. И. А. Зязюна, В. К. Розова, Л. И. Рувинского; чл. редкол. И. Ф. Кривонос, Н. П. Лебедик, В. Ф. Моргун и др. Полтава, 1985. 316 с.).

У 1994 році, коли Федір Моргун уже не був очільником Полтавської області (1973-1988) і першим міністром охорони природи СРСР (1988-1989), а Іван Зязюн – ректором Полтавського педагогічного (1975-1990) і міністром народної освіти УРСР (1990-1991), у нарисі з історії вишу чотири абзаци про програму «Вчитель: школа-педвуз-школа» закінчилися такою констатацією: «Однак, окремі положення програми «Вчитель» не витримали випробування практикою і часом. Певну роль тут, правда, зіграли фінансово-матеріальні нестатки та організаційні труднощі початку 90-х років» (Лобурець, 1994, с. 16). У наступних історичних працях про Полтавський педагогічний цей вердикт повторювався вже без «нестатків» та «труднощів» (Лобурець В. Є. Зязюн Іван Андрійович. Історія Полтавського педагогічного інституту в особах. Матеріали конференції, присвяченої 80-річному ювілею інституту / голова редкол. А. М. Киридон; відпов. за випуск П. В. Киридон. Полтава: Кларисса, 1995. С. 119-122 / 172 с.; Год Б. В., Єрмак О. П., Киридон П. В. Полтавський державний педагогічний університет імені В. Г. Короленка: історія і сучасність. Полтава, 2009. 194 с.; Тригуб П. М. Спогади декана істфаку. Подих столітньої історії. Полтавський педагогічний університет / укл. О. П. Єрмак; ред. М. І. Степаненко, Л. М. Кравченко. Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2014. С. 27-32 / 216 с.; Столітня історія Полтавського педагогічного університету / О. П. Єрмак та ін.; за ред. М. І. Степаненка, Л. М. Кравченко. Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2014. 274 с.).

Фактично період дії програми «Вчитель» обмежувався 70-80-ми роками ХХ століття, коли Ф. Моргун керував Полтавською областю, а І. Зязюн – Полтавським педагогічним інститутом. І справа не в «окремих положеннях, що не витримали випробування...», а в тому, що програма «Вчитель» почала зникати з лексикону педагогів вишу, навіть активних її розробників

(Психолого-педагогічні проблеми формування професіоналізму викладача вищої школи в умовах європейського виміру. Мат-ли Всеукр. наук.-практ. конференції (Полтава, 15-16 лютого 2006 р.) / наук. ред. В. О. Пащенко; відп. за вип. Н. Д. Карапузова, О. Короленка – 100 років на службі людям. Історичне ювілейне видання / голова редколегії М. І. Степаненко; директор ВЦ «Логос Україна» М. А. Серб; керівник проекту Ж. М. Богословська. К.: ВЦ «Логос Україна», 2014. 162 с.), і була обмежена «концепцією діяльності» (Концепція діяльності Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка / авт. кол.: М. В. Гриньова, В. Р. Ільченко, В. Ф. Моргун, М. І. Степаненко та ін.; за ред. проф. В. О. Пащенко. Полтава, 1994. 20 с.). І хоча змістом цієї нової «концепції діяльності» залишалися переважно «старі» (бо – фундаментальні!) напрямки програми «Вчитель», але такою вони вже не називалися.

Метою даної історико-методологічної розвідки є:

по-перше, повернення історичної справедливості щодо ініціаторів і розробників програми «Вчитель» Федора Моргуна та Івана Зязюна – на регіональному рівні Полтавщини і президента Національної академії педагогічних наук (НАПН) України, першого міністра освіти і науки України (1999-2005) Василя Кременя – на державному рівні України;

по-друге, доведення того, що чутки про вичерпаність («кончину») програми «Вчитель» Ф. Моргуна – І. Зязюна – В. Кременя є передчасними.

Про життєдайність програми «Вчитель» свідчать, принаймні, два аргументи. По-перше, вона породила плеяду потужних «дочірніх» програм в Україні та СРСР. По-друге, не витримали випробування часом не деякі напрямки програми «Вчитель», а з'явилися нові засоби реалізації цих напрямків, що аж ніяк не означає відміну самих напрямків.

Звернемося до історичного екскурсу деяких однойменних програм. Так, у Московському державному педагогічному інституті паралельно програмі «Вчитель» Ф. Моргуна – І. Зязюна підготовлена цільова дослідницька програма «Вчитель» В. А. Сластєніна (Целевая исследовательская программа «Учитель»: поиски, находки, потери. (Теория и практика высшего педагогического образования). М., 1992. 24 с.), що не применшує, а, навпаки, підсилює роль кожної програми і свідчить лише про те, що плідні ідеї, дійсно, витають у повітрі. Є. П. Белозерцев назвав програму Сластєніна ширше – «Учитель советской школы» (Белозерцев Е. П. Подготовка учителя в условиях перестройки. М.: Педагогика, 1989. С. 138-139 / 208 с.). Але, якщо у полтавців назва «Вчитель» була дана з 1983 року, то у москвичів її сформулювали майже на 10 років пізніше.

Державний комітет СРСР із народної освіти та Навчально-методичне об'єднання педагогічних навчальних закладів країни з проблеми «Вчитель сільської школи» у 1989 році дали доручення на базі Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г. Короленка, взявши за основу саме програму «Вчитель» Ф. Моргуна – І. Зязюна, розробити цільову програму «Вчитель сільської школи: підготовка, підвищення кваліфікації, перепідготовка» на 1990-1995 роки, що і було зроблено (Целевая

комплексная программа «Сельская школа». Бюллетень нормативных актов МП СССР. М., 1990. №№ 7, 8, 9; Целевая программа «Учитель сельской школы: подготовка, повышение квалификации, переподготовка» / авт. кол.: И. А. Зязюн, Е. П. Белозерцев, А. С. Мельниченко, В. Ф. Моргун; науч. рук. И. А. Зязюн; отв. за вып. А. С. Мельниченко. М., 1990. 42 с.).

За дорученням Президента України Л. Кучми Кабінет міністрів України, на чолі з А. Кінахом, приймає естафету і в 2002 році схвалює Державну програму «Вчитель» на 2002-2012 роки, яку розробило Міністерство освіти і науки України, на чолі з В. Кременем (Державна програма «Вчитель» / авт. передмови В. Г. Кремень. К.: Редакція загальнопедагогічних газет, 2002. 42 с.).

Програма «Вчитель» викликала інтерес і за кордоном. Так, здобутки полтавців у профорієнтації та профвідборі майбутніх учителів зацікавили ЮНЕСКО. Науковців Полтавського педагогічного В. В. Колінька, М. П. Лебедика, В. Ф. Моргуна (відпов. виконавець) за дорученням Національної комісії України у справах ЮНЕСКО у 1983-1985 роках було включено до розробки міжнародної теми «Професійна орієнтація в середній школі як частина діяльності вузів по формуванню своїх контингентів» (із участю Австрії, СРСР, Туреччини та Чехословаччини). (Моргун В. Ф. *Анализ документов, психодиагностика, собеседование и экзамены при профотборе в высшую школу. Ориентация молодежи на педагогическую профессию. Тезисы Полтавской обл. науч.-практ. конференции / под ред. В. Ф. Моргуна; отв. за вып. В. Е. Лобурец. Полтава, 1987. С. 21-26*). Надбання Полтавщини у звіті української групи виконавців було двічі відмічено медалями ВДНГ України та СРСР і опубліковано у Москві (*Учитель, которого ждут: из опыта работы Полтавского пед. ин-та имени В. Г. Короленко / И. А. Зязюн, И. Ф. Кривонос, Н. П. Лебедик, В. Е. Лобурец, В. Ф. Моргун, Н. Н. Тарасевич; под ред.*

И. А. Зязюна. М.: Педагогика, 1988. 152 с.) та Києві (*Психолого-педагогическая диагностика личности будущего учителя в системе профессиональной ориентации / авт.-состав. В. Ф. Моргун. К.: РУМК, 1990. 64 с.*).

Як символ синтезу педагогічної науки і мистецтва у вишах України створювалися інноваційні кафедри педагогічної майстерності. Фундаментальний підручник «Основи педагогічної майстерності» (1987, 1997, 2008) було представлено до Державної премії України і видано також в РФ (1989) і Польщі (2005). (*Педагогічна майстерність: підруч. / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос, Н. М. Тарасевич та ін.; за ред. І. А. Зязюна. 3-тє вид., допов. і перероб. К.: Богданова А.М., 2008. 376 с.; Психолого-педагогические основы подготовки современного учителя. Метод. реком. / состав. М. С. Бургин, В. А. Семиченко, Н. Н. Тарасевич и др.; под ред. И. А. Зязюна. Полтава-Киев, 1990. 92 с.*).

У сільських школах області під проводом кращих учителів діяли «Школи юного педагога», які тісно співпрацювали з «Факультетом майбутнього педагога» (1989) при педагогічному інституті... (*Факультет будущего учителя: программа, планы и методические рекомендации для преподавателей и студентов пединститута, учителей школ / Авторы-составители: Л. И. Гоженко, В. Ф. Моргун. Полтава, 1989. 41 с.*).

У Полтавському педагогічному або з його участю створено десятки музеїв, серед яких садиба Гоголя, дача Короленка, музей Космонавтики (з філією музею Кондратюка в університеті), музей-заповідник Макаренка, музейні аудиторії Григорія Ващенко, Раїси Кіріченко, Василя Сухомлинського...

Народний хор «Калина» (під керівництвом Григорія Левченка), хореографічний ансамбль «Грація» (під керівництвом Петра Горголя) та інші мистецькі колективи здобули Україні світову славу!

...Невже Болонський процес повинен обов'язково заперечувати ту ж програму «Вчитель»? А чи не було би більше наступності, самоповаги і менше «меншартовості», якщо нам не ігнорувати, а скоригувати реалізацію програми «Вчитель» у контексті Болонського процесу? Чи Болонський процес адаптувати до вітчизняної програми «Вчитель» і концепції «Нової української школи»?

Підтримуючи політику дерусифікації, слід бути дуже обережними щодо видатних українців. Не треба помилково ототожнювати українців із тією імперією, під п'ятою якої їм не пощастило народитися і жити. Їхнє і наше щастя полягає у тому, що вони стали видатними українцями, які своєю працею принесли Батьківщині-ненці світову славу в усі періоди історії і заслужили визнання і вдячність не тільки іноземців, але й своїх земляків!

Ректор Полтавського педагогічного І.Зязюн і очільник Полтавщини Ф. Моргун на «співбесіді з абітурієнтами» – майбутніми зязюнами, моргунами, сковородами...